

Γιάννης Ρίτσος - Ἐπιτάφιος (ἀποσπάσματα)

(Θεσσαλονίκη. Μάης τοῦ 1936. Μιά μάνα, καταμεσίς τοῦ δρόμου, μοιρολογάει τὸ σκοτωμένο παιδί της. Γύρω της καὶ πάνω της, βουϊζοῦν καὶ σπάζουν τὰ κύματα τῶν διαδηλωτῶν - τῶν ἀπεργῶν καπνεργατῶν. Ἐκείνη συνεχίζει τὸ θρήνο της):

I

Γιέ μου, σπλάχνο τῶν σπλάχνων μου, καρδούλα τῆς καρδιάς μου,
πουλάκι τῆς φτωχιάς αὐλῆς, ἀνθὲ τῆς ἐρημιᾶς μου,

πῶς κλείσαν τὰ ματάκια σου καὶ δὲ θωρεῖς ποὺ κλαίω
καὶ δὲ σαλεύεις, δὲ γρικᾶς τὰ ποὺ πικρὰ σοῦ λέω;

Γιόκα μου, ἐσὺ ποὺ γιάτρευες κάθε παράπονό μου,
Ποὺ μάντευες τί πέριναγα κάτου ἀπ' τὸ τσίνορό μου,

τώρα δὲ μὲ παρηγορᾶς καὶ δὲ μοῦ βγάζεις ἄχνα
καὶ δὲ μαντεύεις τίς πληγές ποὺ τρῶνε μου τὰ σπλάχνα;

Πουλί μου, ἐσὺ ποὺ μοῦ ἔφερνες νεράκι στὴν παλάμη
πῶς δὲ θωρεῖς ποὺ δέρονουμαι καὶ τρέμω σὰν καλάμι;

Στὴ στράτα ἐδῶ καταμεσίς τ' ἄσπρα μαλλιά μου λύνω
καὶ σοῦ σκεπάζω τῆς μορφῆς τὸ μαραμένο κρίνο.

Φιλῶ τὸ παγωμένο σου χειλάκι ποὺ σωπαίνει
κι εἶναι σὰ νὰ μοῦ θύμωσε καὶ σφαλιγμένο μένει.

Δὲ μοῦ μιλεῖς κι ἢ δόλια ἐγὼ τὸν κόρφο δές, ἀνοίγω
καὶ στὰ βυζιά ποὺ βύζαξες τὰ νύχια, γιέ μου μπήγω.

II

Κορώνα μου, ἀντιστύλι μου, χαρὰ τῶν γερατειῶ μου,
ἤλιε τῆς βαρυχειμωνιάς, λιγνοκυπάρισσό μου,

Πῶς μ' ἄφησες νὰ σέρνουμαι καὶ νὰ πονῶ μονάχη
χωρὶς γουλιά, σταλιά νερὸ καὶ φῶς κι ἄνθο κι ἀστάχυ ;

Μὲ τὰ ματάκια σου ἔβλεπα τῆς ζωῆς κάθε λουλούδι,
μὲ τὰ χειλάκια σου ἔλεγα τ' αὐγερινὸ τραγούδι.

Μὲ τὰ χεράκια σου τὰ δύο, τὰ χιλιοχαϊδεμένα,
ὅλη τη γῆς ἀγκάλιαζα κι ὅλ' εἶτανε γιὰ μένα.

Νιότη ἀπ' τῆ νιότη σου ἔπαιρνα κι ἀκόμη ἀχνογελοῦσα,
τὰ γερατεῖα δὲν τρώμαζα, τὸ θάνατο ἀψηφοῦσα.

Καὶ τώρα ποὺ θὰ κρατηθῶ, ποὺ θὰ σταθῶ, ποὺ θ' ἄμπω,
ποὺ ἀπόμεινα ξερὸ δεντρὶ σὲ χιονισμένο κάμπο;

Γιέ μου, ἂν δὲ σοῦναι βολετὸ νάρθεις ξανὰ σιμά μου,
πᾶρε μαζί σου ἐμένανε, γλυκειά μου συντροφιά μου.

Κι ἂν εἶν' τὰ πόδια μου λιγνά, μπορῶ νὰ πορπατήσω
κι ἂν κουραστεῖς, στὸν κόρφο μου, γλυκά θὰ σὲ κρατήσω.

III

Μαλλιά σγουρὰ ποὺ πάνω τους τὰ δάχτυλα περνοῦσα
τις νύχτες ποὺ κοιμόσουναι καὶ πλάϊ σου ξαγρυπνοῦσα,

Φρύδι μου, γαῖτανόφρυδο καὶ κοντυλογραμμένο,
καμάρα ποὺ τὸ βλέμμα μου κούρνιαζε ἀναπαμένο,

Μάτια γλαρὰ ποὺ μέσα τους ἀντίφεγγαν τὰ μάκρη
πρωينوῦ οὐρανοῦ, καὶ πάσκιζα μὴν τὰ θαμπώσει δάκρυ,

Χεῖλι μου μοσκομύριστο ποὺ ὡς λάλαγες ἀνθίζαν
λιθάρια καὶ ξερόδεντρα κι ἀηδόνια φτερουγίζαν,

Στήθεια πλατιά σὰν τὰ στρωτὰ φτερούγια τῆς τρυγόνας
ποὺ πάνωθ' τους κόπαζε κ' ἡ πίκρα μου κι ὁ ἀγώνας,

Μπούτια γερὰ σὰν πέρδικες κλειστὲς στὰ παντελόνια
ποὺ οἱ κόρες τὰ καμάρωναν τὸ δεῖλι ἀπ' τὰ μπαλκόνια,

Καὶ γώ, μὴ μοῦ βασκάνουνε, λεβέντη μου, τέτοιο ἄντρα,
σοῦ κρέμαγα τὸ φυλαχτὸ μὲ τὴ γαλαζία χάντρα,

Μυριόρριζο, μυριόφυλλο κ' εὐωδιαστό μου δάσο,
πῶς νὰ πιστέψω ἢ ἄμοιρη πῶς μπόραε νὰ σὲ χάσω;

IV

Γιέ μου, ποιά Μοῖρα στοῖγραφε καὶ ποιά μοῦ τόχε γράψει
τέτοιο καημό, τέτοια φωτιά στὰ στήθεια μου ν' ἀνάψει;

Πουρνὸ - πουρνὸ μοῦ ξύπνησες, μοῦ πλύθηκες, μοῦ ἐλούστης
πριχοῦ σημαίνει τὴν αὐγὴ μακριὰ ὁ καμπανοκρούστης.

Κοίταες μὴν ἔφεξε συχνὰ - πυκνὰ ἀπ' τὸ παραθύρι
καὶ βιαζόσουν σὰ νάτανε νὰ πᾶς σὲ πανηγύρι.

Εἶχες τὰ μάτια σκοτεινά, σφιγμένο τὸ σαγόνι

κι εἴσουν στὴν τόλμη σου γλυκός, ταῦρος μαζί κι ἀηδόνι.

Καὶ γὼ ἢ φτωχεῖα κ' ἢ ἀνέμελη καὶ γὼ ἢ τρελλή κ' ἢ σκύλα,
σοῦψηνα τὸ φασκόμηλο κι ἀχνή ἢ ματιά μου ἐφίλα

Μιά - μιὰ τὶς χάρες σου, καλέ, καὶ τὸ λαμπρό σου θωρή
κι ἀγαλλόμουν καὶ γέλαγα σὰν τρυφερούλα κόρη.

Κι οὐδὲ κακόβαλα στιγμὴ κι οὐδ' ἔτρεξα ξοπίσω
τὰ στήθεια μου νὰ βάλω μπρὸς τὰ βόλια νὰ κρατήσω.

Κι ἔφτασ' ἀργὰ κι, ὦ, ποὺ ποτές μὴν ἔφτανε τέτοια ὦρα
κι, ὦ, κάλλιο νὰ γκρεμίζονταν στὸ καύκαλό μου ἢ χώρα.

V

Σήκω, γλυκέ μου, ἀργήσαμε· ψηλώνει ὁ ἥλιος· ἔλα,
καὶ τὸ φαγάκι σου ἔρημο θὰ κρύωσε στὴν πιατέλα.

Ἡ μπλέ σου ἢ μπλουζα τῆς δουλειᾶς στὴν πόρτα κρεμασμένη
θὰ καρτεράει τὴ σάρκα σου τὴ μαρμαρογλυμμένη.

Θὰ καρτεράει τὸ κρύο νερὸ τὸ δροσερό σου στόμα,
θὰ καρτεράει τὰ χνώτα σου τ' ἀσβεστωμένο δῶμα.

Θὰ καρτεράει κ' ἢ γάτα μας στὰ πόδια σου νὰ παίξει
κι ὁ ἥλιος ἀργὸς θὰ καρτερᾷ στὰ μάτια σου νὰ φέξει.

Θὰ καρτεράει κ' ἢ ρούγα μας τ' ἀδρὸ περπάτημά σου
κ' οἱ γρίλιες οἱ μισάνοιχτες τ' ἀηδονολάλημά σου.

Καὶ τὰ συντρόφια σου, καλέ, ποὺ τὶς βραδιὲς ἐρχόνταν
καὶ λέαν καὶ λέαν κι ἀπ' τὰ ἴδια τοὺς τὰ λόγια ἐφλογιζόνταν

Καὶ μπάζανε στὸ σπίτι μας τὸ φῶς, τὴν πλάση ἀκέρια,
παιδί μου, θὰ σὲ καρτερᾷ νὰ κάνετε νυχτέρια.

Καὶ γὼ θὰ καρτεράω σκυφτὴ βραδὶ καὶ μεσημέρι
νὰρθεῖ ὁ καλὸς μου, ὁ θάνατος, κοντὰ σου νὰ μὲ φέρει.

...

IX

Ἦ Παναγιά μου, ἂν εἴσουνα, καθὼς ἐγὼ, μητέρα,
βοήθεια στὸ γιό μου θᾶστελνες τὸν Ἄγγελο ἀπὸ πέρα.

Κι, ἄχ, Θέ μου, Θέ μου, ἂν εἴσουν Θεὸς κι ἂν εἴμασταν παιδιὰ σου
θὰ πόναγες καθὼς ἐγὼ, τὰ δόλια πλάσματά σου.

Κι ἂν εἴσουν δίκειος, δίκαια θὰ μοίραζες τὴν πλάση,
κάθε πουλί, κάθε παιδί νὰ φάει καὶ νὰ χορτάσει.

Γιέ μου, καλὰ μοῦ τᾶλεγε τὸ γνωστικό σου ἀχειλί
κάθε φορὰ πὺ ὀρμήνευε, κάθε φορὰ πὺ ἐμίλει:

Ἐμεῖς ταγίζουμε ζωὴ στὸ χέρι: περιστέρι,
κ' ἐμεῖς οὐτ' ἓνα ψίχουλο δὲν ἔχουμε στὸ χέρι.

Ἐμεῖς κρατᾶμε ὄλη τὴ γῆς μὲς στ' ἀργασμένα μπράτσα
καὶ σκιάχτρα στέκονται οἱ Θεοὶ κι ἀφέντη ἔχουνε φάτσα.

Ἄχ, γιέ μου, πιά δὲ μοῦμεινε καμιὰ χαρὰ καὶ πίστη,
καὶ τὸ χλωμὸ καὶ τὸ στερνὸ καντήλι μας ἐσβήστη.

Καί, τώρα, ἐπὰ σὲ ποιά φωτιά τὰ χέρια μου θ' ἀνοίγω,
τὰ παγωμένα χέρια μου νὰν τὰ ζεστάνω λίγο;